

Lakialoite 26

Outi Ojala /vas ym.: Lakialoite laiksi kahden samaa sukupuolta olevan henkilön parisuhteen virallistamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Aloitteessa ehdotetaan, että kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä voisi virallistaa parisuhteensa. Parisuhteen virallistamiseen ja purkamiseen sovellettaisiin eräin poikkeuksin samoja säännöksiä kuin avioliiton solmimiseen ja purkamiseen.

Parisuhteen virallistamisen oikeusvaikutukset olisivat samat kuin avioliiton solmimisen. Avioliittoa ja aviopuolisoita koskeva lainsäädäntö koskisi eräin, mm. adoptio-oikeutta koskevin

poikkeuksin myös virallistettua parisuhdetta ja sen osapuolia. Parisuhteen osapuolten oikeudet ja velvollisuudet olisivat samat kuin aviopuolisoilla.

Aloite vastaa pääpiirteittäin kolmessa muussa pohjoismaassa jo toteutettua lainsäädäntöä, jolla pyritään turvaamaan parisuhteessa elävien kansalaisten yhdenvertainen kohtelu lainsäädännössä parisuhteen osapuolten sukupuolesta riippumatta.

YLEISPERUSTELUT

1. Yleistä

Lakialoitteen lähtökohtana on kahden naisen tai kahden miehen muodostamassa parisuhteessa elävien tarve saada parisuhteelleen lainsäädännöllinen perusta. Ehdotettu laki kahden samaa sukupuolta olevan henkilön parisuhteen virallistamisesta sääntelisi parisuhteen osapuolten keskinäistä suhdetta ja heidän suhdettaan yhteiskuntaan.

Suomen lainsäädäntö ei tunne kahden samaa sukupuolta olevan henkilön muodostamaa parisuhdetta. Keväällä 1992 mietintönsä jättänyt perhetoimikunta totesi mietinnössään (KM 1992:12, Perheet ja laki), että "samaa sukupuolta olevien parisuhteet ovat erityisen poikkeavassa asemassa". Samaa sukupuolta olevilla parisuhteen osapuolilla ei ole mahdollisuutta soveltaa suhteeseensa sellaisia lain säännöksiä, joissa "on ennakoitu myöhemmin mahdollisesti eteen tulevia ongelmia ja pyritty niiden oikeudenmukaiseen ratkaisuun". Avioliittolaki antaa heteropareille tämän mahdollisuuden. Toimikunnan mielestä "yhdenvertaisuus lain edessä ei ole toteutunut".

Niinpä perhetoimikunta päätyi esittämään, että käynnistettäisiin lainvalmistelu tavoitteena se, että "samaa sukupuolta olevat parit voisivat niin halutessaan rekisteröidä parisuhteensa ja liittyä normistoon, joka on olemassa parisuhteessa esiintyviä oikeusongelmia ja parisuhteen purkautumistapauksia varten". Toimikunta esitti lisäksi selvitettäväksi, missä määrin "sosiaali- ja verolainsäädännössä olevia aviopuolisoita koskevia säännöksiä voitaisiin soveltaa parisuhteensa rekisteröineisiin".

Perhetoimikunnan esityksessä paino oli parisuhteen osapuolten välisten oikeussuhteiden sääntelyssä. Aivan yhtä tärkeää on säännellä myös samaa sukupuolta olevien parisuhteessa elävien suhdetta yhteiskuntaan.

Virallistettu parisuhde samoin kuin avioliitto ymmärretään tässä lakialoitteessa juridisena suhteena. Tämä vastaa perhetoimikunnan käsitystä, jonka mukaan avioliiton oikeudellinen sääntely ei "enää nykyisin pyri ylläpitämään tiettyjä eettisiä ja uskonnollisia katsomuksia", vaan tavoitteena on ratkaista suhteen kestäessä syntyviä käytännöllisiä kysymyksiä. Toimikunta ei näe "eettisiä tai uskonnollisia esteitä sille, että

samaa sukupuolta olevien parisuhdetta säännelään ja että tällöin omaksutaan ratkaisuja, jotka muistuttavat avioliittolaissa omaksuttuja”.

Lakialoitteessa on omaksuttu tämä ideologisesti ja uskonnollisesti neutraali lähtökohta, mistä johdonmukaisesti seuraa, ettei lakiehdotus sisällä säännöksiä kirkollisesta vihkimisestä.

2. Lain soveltamisala

Ehdotettu laki samaa sukupuolta olevien henkilöiden parisuhteiden virallistamisesta koskisi vain kahta samaa sukupuolta olevaa henkilöä. Niin halutessaan he voisivat virallistaa parisuhteensa, mikäli sille ei ole laillista estettä.

3. Parisuhteen virallistamisen edellytykset

Parisuhteen virallistamisen edellytykset olisivat samat kuin avioliiton solmimisen. Virallistamisen esteiden ja niiden toteamisen osalta noudatettaisiin avioliittolain asianomaisia säännöksiä.

Virallistettavan parisuhteen osapuolista ainakin toisen tulisi olla Suomen kansalainen tai asua pysyvästi Suomessa.

4. Parisuhteen virallistamistoimitus

Lakiehdotus poikkeaa avioliittolaista olenaisimmin siinä, ettei se sisällä mahdollisuutta vihkimiseen. Perusteet ovat sekä periaatteellisia että käytännön realiteeteista lähteviä.

Aloitteella ei ole haluttu pakottaa kahden naisen tai kahden miehen parisuhteen virallistamista samaan muottiin heteroavioliiton solmimisen kanssa, vaan pyrkimyksenä on luoda edellytykset sille, että parisuhteen virallistamisen muodot ja menettelytavat voisivat muotoutua sellaisiksi, että ne vastaavat tapahtuman ominaislaatuja.

Ehdotus ei myöskään sisällä säännöksiä, joilla määrättäisiin kirkkojen suhtautumisesta parisuhteiden virallistamiseen, vaan asia jäisi kirkkojen päätösvaltaan.

5. Parisuhteen purkaminen

Parisuhteen purkamisessa noudatettaisiin aloitteen mukaan avioliittolain avioliiton purkamista koskevia säännöksiä soveltuvin osin. Parisuhteen purkamista koskevassa asiassa vain suo-

malainen tuomioistuin olisi toimivaltainen tutkitmaan asian.

6. Oikeusvaikutukset

Parisuhteen virallistamisen oikeusvaikutukset olisivat pääosin samat kuin avioliiton solmimisen. Suomessa voimassa oleva lainsäädäntö, joka koskee avioliittoa ja aviopareja, koskisi eräin poikkeuksin myös virallistettua parisuhdetta ja parisuhteen osapuolia. Poikkeuksista merkittävin olisi se, että parisuhteen osapuolilla ei olisi oikeutta ottaa yhteistä ottolasta.

Avioliittolain säännökset puolisoiden omaisuudesta ja omaisuuden osituksesta, avioehdosta, puolisoiden välisistä lahjoista, elatuksesta ja puolisoiden veloista koskisivat myös virallistettua parisuhdetta ja sen osapuolia, samoin perintö-, sosiaali- ja verolainsäädäntö ja muu sellainen lainsäädäntö, joka koskee avioliittoa ja aviopuolisoita. Parisuhteen osapuolet saisivat perintöoikeuden, ja mm. verotuksessa ja erilaisista sosiaalietuuksista päätettäessä heidät rinnastettaisiin aviopareihin. Tämä merkitsisi käytännössä mm. sitä, että toisen parisuhteen osapuolen tulot otettaisiin huomioon päätettäessä etuuksista, joiden myöntäminen on sidottu myös puolison tuloihin.

7. Muihin lakeihin tehtävät muutokset

Lakialoitteen hyväksyminen loisi tarpeen tehdä säännösmuutoksia perhe- ja perintöoikeuden alalla samoin kuin muussa yksityisoikeudellisessa lainsäädännössä sekä vero-, rikos-, prosessi- ja sosiaalilainsäädännössä.

Suurimmat muutostarpeet seuraisivat tarpeesta järjestää lesbo- ja homoperheissä asuvien lasten asema. Samaa sukupuolta olevien parien muodostamiin perheisiin kuuluu hyvin usein myös heidän lapsiaan. Vaikka lapsi olisi syntymästään tai varhaislapsuudestaan asti elänyt samassa perheessä biologisen vanhempansa kumppanin kanssa, ei lapsen suhdetta tähän sosiaaliseen vanhempaan ole lainsäädännössämme järjestetty. Lapsen biologisen vanhemman sairastuessa tai kuollessa sosiaalisella vanhemmalla ei ole oikeutta eikä velvollisuutta huolehtia lapsesta. Vastuu lapsesta siirtyy lapsen biologisille sukulaisille riippumatta siitä, mikä lapsen tosiasialinen suhde sukulaisiinsa on.

Lapsen etu vaatii, että parisuhteensa aloittees- ta tarkoitettulla tavalla virallistaneilla parisuh-

teen osapuolilla tulee olla oikeus sopia lastensa yhteishuoltajuudesta. Tuomioistuimen tulee voida päättää, että lapsen huolto uskotaan lapsen vanhemmalle ja tämän elämäkumppanille yhteisesti tai lapsen edun vaatiessa esimerkiksi lapsen vanhemman sairastuttua myös yksin lapsen vanhemman elämäkumppanille.

Näyttäisi siltä, että ei ole täysin mahdotonta tulkita lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/83) 9 §:n 4 kohtaa siten, että lapsen edun niin vaatiessa huoltajuus järjestettäisiin tuomioistuimen määräyksestä edellä kuva-

tulla tavalla. Hallituksen tulee tutkia, riittääkö nykyinen lainsäädäntö turvaamaan lapsen oikeuden myös hänen sosiaaliseen perheeseensä vai pitääkö huolta koskevia säännöksiä tältä osin täsmentää.

Samaa sukupuolta olevien henkilöiden parisuhteen virallistamista koskevan lain säätämisen yhteydessä tulee lisäksi tutkia, mitä muutoksia lainsäädäntöömme on tehtävä, jotta samaa sukupuolta olevat parit, jotka eivät halua virallistaa suhdettaan, voidaan rinnastaa mieheen ja naiseen, jotka elävät avoliitossa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 §. Parisuhteen virallistamisen edellytykset

Parisuhteen voisi virallistaa vain kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä. Laki ei antaisi mahdollisuutta esimerkiksi useamman samassa taloudessa asuvan ihmisen virallistaa keskinäistä suhdettaan.

Parisuhteen osapuolista ainakin toisen tulisi asua pysyvästi Suomessa tai olla Suomen kansalainen. Virallistamisoikeuden antaminen Suomen kansalaiselle asuinpaikasta riippumatta avaisi myös muiden EU-maiden kansalaisille mahdollisuuden virallistaa parisuhteensa Suomessa.

Ennen parisuhteen virallistamista tutkittaisiin, ettei virallistamiselle ole avioliittolain I osan 2 luvussa säädettyjä esteitä. Alle 18-vuotias ei voisi virallistaa parisuhdetta muuten kuin oikeusministeriön antamalla erityisluvalla. Holhottava voisi virallistaa parisuhteen vain holhoojan tai tuomioistuimen suostumuksella. Uutta parisuhdetta ei voisi virallistaa, jos aikaisempi virallistettu parisuhde tai avioliitto on voimassa. Parisuhdetta ei myöskään voisi virallistaa äitinsä, isänsä, näiden vanhempien tai muun suoraan takenevassa polvessa olevan sukulaisensa eikä lapsensa, lapsenlapsensa tai muun suoraan etenevässä polvessa olevan sukulaisensa kanssa. Myöskään sisarukset ja puolisisarukset eivät voisi keskenään virallistaa parisuhdetta. Ottovanhempi ja ottolapsi voisivat virallistaa parisuhteensa vain oikeusministeriön luvalla, samoin ne, joista toinen on toisen sisaren tai veljen jälkeläinen.

Väestörekisterin pitäjä tutkisi parisuhteen virallistamista aikovien yhteisestä hakemuksesta,

ettei parisuhteen virallistamiselle ole laissa säädettyä estettä. Jos virallistetun parisuhteen solmimiseen tarvitaan oikeusministeriön lupa, hakemus olisi toimitettava väestörekisterin pitäjälle. Parisuhteen virallistamista aikovien olisi annettava kirjallinen vakuutus, ettei virallistamiselle ole laissa säädettyä estettä, ja ilmoitettava kirjallisesti, jos jompikumpi heistä tai kumpikin on aikaisemmin ollut avioliitossa tai virallistanut parisuhteen. Väestörekisterin pitäjä antaisi kirjallisen todistuksen siitä, ettei virallistamiselle ole laissa säädettyä estettä.

2 §. Parisuhteen virallistamistoimitus

Virallistaminen tapahtuisi erillisessä toimituksessa, jossa parisuhteen osapuolten tulisi olla samanaikaisesti läsnä. Toimitusta todistaisivat sukulaiset tai ulkopuoliset todistajat. Virallistamisen olisi oikeutettu ja velvoitettu toimittamaan siviilivihkimiseen oikeutettu viranomainen, ts. laamanni, käräjätuomari tai henkikirjoittaja. Virallistamisen toimittamisesta säädettäisiin tarkemmin asetuksella.

3 §. Virallistetun parisuhteen purkaminen

Virallistettu parisuhde päättyisi avioliiton tavoin toisen parisuhteen osapuolen kuolemaan tai kuolleeksi julistamiseen ilman erillisiä toimenpiteitä.

Kummankin parisuhteen osapuolen eläessä heillä olisi oikeus saada virallistettu parisuhde puretuksi hakemuksella vähintään 6 kuukautta

kestäneen harkinta-ajan jälkeen siten kuin avioliittolain I osan 6 luvussa säädetään avioerosta. Parisuhteen osapuolilla olisi myös oikeus saada parisuhde puretuksi ilman harkinta-aikaa, jos he ovat asuneet erillään keskeytyksettä viimeiset 2 vuotta. Säännökset vastaisivat avioliittolain avioeroa koskevia säännöksiä.

Parisuhteen purkamista koskeva asia kuuluisi aina suomalaisen tuomioistuimen yksinomaiseen toimivaltaan.

4 §. Parisuhteen virallistamisen oikeusvaikutukset

Parisuhteen virallistamisella olisi samat oikeusvaikutukset kuin avioliiton solmimisella.

Aviopareja ja avioliittoa koskevaa lainsäädäntöä sovellettaisiin eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta parisuhteensa tässä laissa säädetyllä tavalla virallistaneisiin parisuhteen osapuoliin ja heidän keskinäiseen suhteeseensa sekä heidän

suhteeseensa kolmansiin henkilöihin. Avioliittolaki tulisi sovellettavaksi soveltuvin osin lukuun ottamatta lain I osan 4 luvun vihkimistä koskevia säännöksiä. Perintökaaren 3 luvun säännökset puolison perintöoikeudesta ja oikeudesta hallita jäämistöä koskisivat myös parisuhteen osapuolia. Edelleen heidät rinnastettaisiin aviopareihin verotuksessa ja sosiaalietuuksista päätettäessä.

Tärkein poikkeus aviopuolisoihin koskevan lainsäädännön soveltamisesta parisuhteen osapuoliin olisi se, että parisuhteen osapuolilla ei olisi oikeutta ottaa yhdessä ottolasta.

5 §. Voimaantulo

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että Eduskunta hyväksyisi seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

kahden samaa sukupuolta olevan henkilön parisuhteen virallistamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Parisuhteen virallistamisen edellytykset

Kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä (parisuhteen osapuolet) voi virallistaa parisuhteensa siten kuin tässä laissa säädetään.

Parisuhteen osapuolista toisen on oltava Suomen kansalainen tai asuttava pysyvästi Suomessa.

Ennen virallistamista on tutkittava, ettei virallistamiselle ole avioliittolaissa (234/29) säädettyjä esteitä. Virallistamisen esteiden tutkinnasta on voimassa, mitä on säädetty avioliiton esteiden tutkinnasta.

Alle 18-vuotias ei saa virallistaa parisuhdetta. Oikeusministeriö voi kuitenkin erityisistä syistä antaa kahdeksaatoista vuotta nuoremmalle luvan virallistaa parisuhteensa. Ennen asian ratkaisemista luvanhakijan huoltajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi, jos hänen olinpaikkansa voidaan kohtuullisin toimenpitein selvittää.

2 §

Parisuhteen virallistamistoimitus

Parisuhteen virallistamisen toimittaa siviilivihkimiseen oikeutettu viranomainen sukulaisten tai muiden todistajien läsnä ollessa.

Virallistamistoimituksessa parisuhteen osapuolten tulee samanaikaisesti olla läsnä.

Virallistamistoimituksesta säädetään tarkemmin asetuksella.

3 §

Virallistetun parisuhteen purkaminen

Virallistettu parisuhde purkautuu, kun toinen parisuhteen osapuoli kuolee tai julistetaan kuolleeksi taikka kun parisuhde tuomitaan puretuksi.

Parisuhteen osapuolilla on oikeus saada virallistettu parisuhde puretuksi harkinta-ajan jälkeen siten kuin avioliittolaissa säädetään.

Parisuhteen osapuolilla on kuitenkin oikeus saada virallistettu parisuhde puretuksi ilman harkinta-aikaa, jos he ovat asuneet erillään keskeytyksettä viimeiset kaksi vuotta.

Suomessa tämän lain mukaisesti virallistetun parisuhteen purkamista koskevassa asiassa toimivaltaisia ovat yksinomaan suomalaiset tuomioistuimet.

Virallistetun parisuhteen purkamisesta on muutoin voimassa, mitä avioerosta on säädetty.

4 §

Parisuhteen virallistamisen oikeusvaikutukset

Parisuhteen virallistamisella on samat oikeusvaikutukset kuin avioliittoon vihkimisellä.

Virallistettuun parisuhteeseen sovelletaan avioliittoa ja aviopuolisoita koskevia säännöksiä, ellei toisin ole säädetty.

Sovellettaessa lakia lapseksiottamisesta (153/85) ja sen nojalla annettuja säännöksiä parisuhteen osapuolia ei rinnasteta puolisoihin.

Avioliittolain vihkimistä koskevia säännöksiä ei sovelleta parisuhteen virallistamiseen.

5 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

Helsingissä 28 päivänä toukokuuta 1996

Outi Ojala /vas
Eva Biaudet /r
Kirsi Piha /kok
Pentti Tiusanen /vas
Mikko Elo /sd
Säde Tahvanainen /sd
Ulla Juurola /sd
Pirkko Peltomo /sd
Tuulikki Hämäläinen /sd
Janina Andersson /vihr
Tuija Maaret Pykäläinen /vihr
Ulla-Maj Kukkonen /r
Annika Lapintie /vas
Anne Huotari /vas
Timo Laaksonen /vas
Ilkka Joenpalo /sd
Paavo Lipponen /sd
Sinikka Mönkäre /sd
Tarja Halonen /sd

Ulla Anttila /vihr
Jarmo Wahlström /vas
Sirpa Pietikäinen /kok
Esko-Juhani Tennilä /va-r
Arja Ojala /sd
Marja-Leena Viljamaa /sd
Riitta Prusti /sd
Reino Paasilinna /sd
Satu Hassi /vihr
Irina Krohn /vihr
Tuija Brax /vihr
Margareta Pietikäinen /r
Iivo Polvi /vas
Eila Rimmi /vas
Jukka Tarkka /nuors
Pertti Paasio /sd
Jouni Backman /sd
Liisa Jaakonsaari /sd
Terttu Huttu-Juntunen /vas
Janne Viitamies /sd

Tarja Filatov /sd
Erkki Tuomioja /sd
Esko Helle /vas
Virpa Puisto /sd
Pia Viitanen /sd
Matti Saarinen /sd
Marjaana Koskinen /sd
Tarja Kautto /sd
Osmo Soininvaara /vihr
Paavo Nikula /vihr
Klaus Bremer /r
Gunnar Jansson /r
Kari Uotila /vas
Jaakko Laakso /vas
Risto Penttilä /nuors
Mikko Kuoppa /va-r
Antti Kalliomäki /sd
Arja Alho /sd
Claes Andersson /vas

